

UAESEB TÜRK EĞİTİM-SEN 1992

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu · UNESCO Türkiye Millî Komisyonu

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu · Bilge Tonyukuk Anıtı'nın Dikilişinin 1300. Yıl Dönümü (720) UNESCO İşbirliğiyle Anılması

6. CİLT / VOL

BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER / HUMANITIES AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

12-14 KASIM / NOVEMBER 2020

ANKARA / TÜRKİYE

6. CİLT / VOL

BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER

HUMANITIES AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

EDİTÖR

DR. BAHADIR BUMİN ÖZARSLAN

ANKARA / TÜRKİYE

ARALIK-2020

TÜRK EĞİTİM SEN GENEL MERKEZİ YAYINLARI
©Türk Eğitim Sen Genel Merkezi, 2020.

Türk Eğitim Sen Genel Merkezi yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayımların fikri sorumluluğu ve imla tercihi yazarlarına aittir. Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN (Ed.),
2020 "*Bilge Tonyukuk Yılı Anısına"* 3 Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri
6. Cilt Beşeri ve İdari Bilimler /
Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN (Ed.)
ISBN 978-605-80038-9-7
1. Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi, 2. Beşeri ve İdari Bilimler, 3. Bildiri.

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL MERKEZİ YAYINLARI
TÜRK DÜNYASI KONGRE BİLDİRİLERİ DİZİSİ 05

Kapak ve Sayfa Tasarımı:
Fatih Taha AKALAN

İletişim Adresi:
Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi
Erzurum Mahallesi Talatpaşa Bulvarı No:160 Kat:6 Cebeci/ANKARA
Tel: 0 312 424 09 60 (8 Hat) Belgegeçer: 0 312 424 09 68
Genel Ağ: http://www.turkegitimsen.org.tr
elmek: iletisim@turkegitimsen.org.tr

2020 "*Bilge Tonyukuk Yılı Anısına" 3.Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri , 6. Cilt Beşeri ve İdari Bilimler, Matsa Basımevi"nde 29.12.2018 Tarihinde 100 adet basılmıştır. (İvedik O.S.B., Matbaacılar Sitesi 1514. Sokak No: 42 Yenimahalle / ANKARA Tel: 0 (312) 395 20 54)*

Ankara-2020

ONUR KURULU – HONORARY BOARD MEMBERS

Talip GEYLAN

(Türk Eğitim-Sen Genel Başkanı)

Sattar MOHBALİYEV

(Azerbaycan Bağımsız Sendikalar İttifakı Genel Başkanı)

Aigul MUKASHEVA

(Kazakistan İlim ve Eğitim Çalışanları Sendikası Genel Başkanı)

Asylbek TOKTOKULOV

(Kırgızistan İlim ve Eğitim Çalışanları Sendikası Genel Başkanı)

Erol KALA

(Kosova Türk Öğretmenler Derneği Genel Başkanı)

Elvin HASAN

(Makedonya Ufuk Derneği Genel Başkanı)

Abdulselam BAYRAKTAR

(Irak Türkmen Eğitimcileri Öğretmen Örgütü Genel Başkanı)

Akın Manga

(Kıbrıs Türk Memur Sen Genel Başkanı)

Leman ALI

(Romanya Türk ve Tatar Kökenli Öğretmenler Derneği Genel Başkanı)

GENEL KOORDİNATÖR - GENERAL COORDINATOR

Cengiz KOCAKAPLAN

(Türk Eğitim-Sen Genel Başkan Yardımcısı)

KOORDİNATÖRLER – COORDINATORS

Dr. Ali Osman AKALAN

Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN

Dr. Yılmaz YEŞİL

Uzm. Metin İSKENDEROĞLU

YÜRÜTME KURULU – EXECUTIVE COMMITTEE

Musa AKKAŞ Genel Başkan Yardımcısı

Seyit Ali KAPLAN Genel Başkan Yardımcısı

Cengiz KOCAKAPLAN Genel Başkan Yardımcısı

M.Yaşar ŞAHİNDOĞAN Genel Başkan Yardımcısı

Selahattin DOLĞUN Genel Başkan Yardımcısı

Fuat YİĞİT Genel Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK Konya 3 Nolu Şb. Başkanı

Dr. Öğretim Üyesi Ali AHMETBEYOĞLU İstanbul 10 Nolu Şb. Başkanı

Doç Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Hanefi BOSTAN İstanbul 1 Nolu Şb. Başkanı

Dr. Öğretim Üyesi Tayfun FINDIK Ankara 7 Nolu Şb. Başkanı

Bahadır BOZDUMAN Adana 3 Nolu Şb. Başkanı

İbrahim ÇÖMEZ Ankara 1 Nolu Şb. Başkanı

Sezai UĞUR Denizli 2 Nolu Şb. Başkanı

Murat Ercüment KESKİNLER Erzurum 2 Nolu Şb. Başkanı

Gürol YER Eskişehir 2 Nolu Şb. Başkanı

Hüseyin ORMANCI İzmir 4 Nolu Şb. Başkanı

Metin İSKENDEROĞLU Trabzon 2 Nolu Şb. Başkanı

DÜZENLEME KURULU – ORGANIZATION COMMITTEE

Prof. Dr. Tolga Erdoğan Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan Şahan Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur Üçüncü Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Durmuş Ekiz Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Musa Şamil Yüksel Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Düzgün Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Seyfullah Yıldırım Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Cengiz Şahin Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Ersan Tolukan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Musa Aygül Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet AK Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Doç.Dr. Zeynep Aycıbın Seyitkıran Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Doç.Dr. Yüksel Eroğlu Bayburt Üniversitesi

Doç.Dr. Yasemin Tümer Erdem Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Yaprak Türkan Yücelsin Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Ümran Ay Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Uğur Demir Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Ufuk Alpkaya Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Tülin Malkoç Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Tuğba Eray Biber Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Doç.Dr. Tonguç Tokol Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Tahir Zorkul Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Şimal Yakut Aymankuy Balıkesir Üniversitesi

Doç.Dr. Şehnaz Yalçın Wells Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Şahin Özen Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Süleyman Sadi Küçür Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Seyhan Mercan Kalaycı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Sevinç Arı Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Selman Can Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Selda Uzun Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Sedat Karaçam Düzce Üniversitesi

Doç.Dr. S.Can Erdem Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Recep Demir Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Recep Ahıskalı Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Raşit Koç Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Ragıp Başbağı Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Öztürk Ağırbaş Bayburt Üniversitesi

Doç.Dr. Özlem Sir Gavaz Hitit Üniversitesi

Doç.Dr. Ömerül Faruk Bölükbaşı Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Nurdan Arslan Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Neslihan Bay ESOGÜ

Doç.Dr. Nermin Özcan Özer Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Necmi Emel Dilmen Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Nazlı Yücel Batmaz Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç.Dr. Müge Göker Paktaş Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Muzaffer Selçuk Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Murat Uluskan Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Murat Öztürk Van Yüzüncü Yıl Üni

Doç.Dr. Murat Özşahin Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç.Dr. Metehan Tolon Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç.Dr. Mert Kerem Zelyurt Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Melisa Erdilek Karabay Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Meliha Sarıkaya Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Yorulmazlar Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Sarı Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Pınar Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Özmenli Giresun Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Nuri Kardaş Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Mert Sunar İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Güneş Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Çağrı Çetin Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet Baş Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç.Dr. Mehmet Ali Özdemir Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Malike Bileydi Koç Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. M.Nuri Çınarcı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. M.Hanefi Bostan Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Latif Beyreli Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. İsmet Arıcı Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. İrfan Yıldırım Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. İbrahim Üngör Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Doç.Dr. İbrahim Caner Türk Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Doç.Dr. Hüseyin Sami Öztürk Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Hüseyin Artun Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Hatem Türk Giresun Üniversitesi

Doç.Dr. Hakan Akdağ Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. Hacı İsmail Arslantaş Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. Gürkan Akdağ Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. Gülhanım Ünsal Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Gülgün Uyar Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Gül Tuncel Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Göksel Kemal Girgin Balıkesir Üniversitesi

Doç.Dr. Füsun Saraç Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Füsun Ekşi İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç.Dr. Fikret Gülaçtı Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Doç.Dr. Ferit Baz Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Doç.Dr. Esma Dumanlı Kadızade Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. Erdinç Aslan Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Emine Yılmaz Bolat Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. Emel Poyraz Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Durmuş Ümmet Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Cengiz Karagözoğlu Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Burçak Şentürk Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Bilal Yorulmaz Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Bekir Koçlar Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. Banu Gürer Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Aytekin Soykan Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Ayşin Satan Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Ayşe Gül Soncu Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Aylin Koç Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Aylin Can Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Aslan Tolga Öcal Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Arzu M. Demirkıran Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Ali Tan Mersin Üniversitesi

Doç.Dr. Ali Murat Kırık Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Alaattin Kirazcı Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Ahmet Katılmış Marmara Üniversitesi

Doç.Dr. Adnan Eskikurt İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç.Dr. Abdullah Kaya Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Doç.Dr. Abdulkadir Palabıyık Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç.Dr. Abdulaziz Kardaş Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç.Dr. A.Filiz Camlıgüney Marmara Üniversitesi

Doç. Dr.Refik Turan Aksaray Üniversitesi

Doç. Dr. Zühal Dinç Altun Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Zekerya Akkuş Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Zafer Karagölle Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf Ziya Bildirici Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Yılmaz Yeşil Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Yavuz Cankara Bşeü

Doç. Dr. Yavuz Akbaş Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Yasin Topaloğlu Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Yasin Şehitoğulları Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Yalçın Bay Anadolu

Doç. Dr. Vedat Aktepe Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Ümmügülsüm Candeğer Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Doç. Dr. Ufuk Karakuş Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Tuba İskenderoğlu Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Tezcan Kartal Kırşehir Ahi Evran Ünv.

Doç. Dr. Temel Kösa Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Telli Korkmaz Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Tekin Tuncer Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Taner Altun Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Şenay Güngör Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Şamil Yeşilyurt Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Şaban Çetin Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Sevtap Günay Köprülü Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Servet Tiken Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Selman Tunay Kamer Kastamonu Üniversitesi-Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Selcan Teke Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Selami Sönmez Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Seher Uçkun Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Sedat Bahadır Açü Fen Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Samet Azap Kastamonu Üniversitesi-Fen Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Rıdvan Küçükali Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Ramazan Kaya Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Ramazan Erhan Güllü İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Raif Kalyoncu Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Pınar Cankara Bşeü

Doç. Dr. Özden Taşğın Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Özcan Özyurt Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Önder Bilgin Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer Yılar Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer Saylar Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Ömer Faruk Sönmez Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Doç. Dr. Oktay Özgül Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Oktay Kızılkaya Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Nida Bayındır Esogu

Doç. Dr. Nezir Temur Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Neziha Tüfekci Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Nezahat Ceylan Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Neslihan İlknur Keskin Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Nedim Alev Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Necati Çiftçi Bşeü

Doç. Dr. Nasrullah Uzman Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Müjgân Baki Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Muzaffer Barın Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Muvaffak Eflatun Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Yıldız Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Mustafa Ürey Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Murat Şengül Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Murat Bayram Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Muhammet Koçak Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Meşkûre Yılmaz Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Meryem Ayan Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Kumartaşlı Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Akif Sözer Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. M.Enes Işıkgöz Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. M. Fatih Sancaktar İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Lütfü Kaplanoğlu Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Kürşat Yıldırım İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Kürşat Öncül ESOGÜ

Doç. Dr. Kürşat Koçak Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Kürşat Çağrı Bozkırlı Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Kubilay Geçikli Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Korkmaz Meral Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Korhan Karacaoğlu Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Kamil Civelek Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Kadriye Orak Külcü Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Kadir Kasalak Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. İsmet Türkmen Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Doç. Dr. İrfan Atalay Namık Kemal Üniversitesi

Doç. Dr. İlkin Gulusoy Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. İhsan Kalenderoğlu Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. İdiris Yılmaz Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Hüseyin Yıldırım Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin Kalemli Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin Günaştı Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Hasan Hüseyin Kılınç Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Hasan Gültekin Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Hakan Akça Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. H. Kazım Kalkan Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Gülcan Çolak Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Gökhan Güneysu Anadolu

Doç. Dr. Gökhan Duman Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Gökay Durmuş Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Furkan Emirmahmutoğlu Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Firdevs Temizgüney Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Fevzi Çakmak Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Fetullah Akın Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Feryal Beykal Orhun Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Feridun Hakan Özkan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Fazıl Karahan Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Sakallı Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Faik Özgür Trabzonüniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Fahri Kılıç Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Erkan Salan Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Ebubekir Bozavlı Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Dündar Yener Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Dündar Kök Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Dinçer Koç İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Derya Çelik Trabzon Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Çulpan Çetin Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Cengiz Çakaloğlu Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Cemile Kınacı Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

x

Doç. Dr. Cemalettin Aktepe Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Cemal Bayak Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Celal Taşdoğan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Bekir Direkçi Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Bahadır Kılcan Gazi Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Ayşe Fatma Erol Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Aysun Demirez Güneri Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Alper Özmen ESOGÜ

Doç. Dr. Alper Alp Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Albulkerim Dinç Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Akın Çelik Trabzon K Üniversitesi Türkiye

Doç. Dr. Akın Bingöl Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Yılmaz Soyyer Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Yıkmış Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Toksoy Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Özdemir Kastamonu Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Ahmet Oğuz Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Karakocalı Anadolu

Doç. Dr. Ahmet Güven Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Gökhan Yazıcı Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Atalay Açü Fen Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Adem Öger Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Adem Koç ESOGÜ

Doç. Dr. Abdullah Bakır Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç Dr. Yaşar Kop Kafkas Üniversitesi

Doç Dr. Kürşad Çağrı Bozkırlı Kafkas Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Tuğrul Balaban Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Şenol Yavuz Hitit Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Mustafa Karataş Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Mustafa Hakkı Ertan Namık Kemal Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Kürşat Özcan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Hüseyin Saraç Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Haşim Erdoğan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Gökmen Kantar Namık Kemal Üniversite

Dr.Öğrt.Üyesi Emin Tamer Yenen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Barış Çiftçi Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğrt.Üyesi Ayhan Eralp Namık Kemal Üniversitesi

Dr.Öğretim Üyesi Zekiye Tunç Sinop Üniversitesi

Dr.Öğretim Üyesi Suha Oğuz Baytimur Sinop Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Süleyman Lokmacı Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Samet Altınbilek Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Murat Gür Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Muhammed Köse Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Volkan Demirel Yozgat Bozok Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Ethem Özkan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Hamza Kuzucu Sivas Cumhuriyet Üniversites

Dr.Öğr.Üyesi Hacı Çoban Yozgat Bozok Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Erkan Arslan Sivas Cumhuriyet Üniversites

Dr.Öğr.Üyesi Didem Kayahan Yüksel Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Alpaslan Ay Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Yonca Altındal Balıkesir Üniversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Süleyman Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Sevda Eratalay Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Nurullah Karta Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Neşe Coşkun Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Meyrem Nakiboğlu Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Meryem Nakiboğlu Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Kemal Sargın Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Fatih Eriş Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Ercüment Topuz Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Bayram Şahin Balıkesir Üniversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Alper Uzun Balıkesir Üniversitesi

Dr. Tolga Öntürk Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr. Selman Ablak Gazi Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğrt. Üyesi Zemzem Yücetürk Açü Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Tuba Tombuloğlu Mersin Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Tevfik Uzun Giresun Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Serdar Kesgin Giresun Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Muhammet Ali Karaduman Açü Eğitim Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Özdemir Açü Fen Edebiyet Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Kabaer Giresun Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Kerem Coşkun Açü Eğitim Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi İsmail Yavuz Öztürk Mersin Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi İmran Gündüz Alptürker Mersin Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Fuat Serkan Say Mersin Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Erhan Giray Açü Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Emin Kırkıl Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Elif Kaya Açü Fen Edebiyet Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Çağlayan Yılmaz Açü Eğitim Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Cihan Oruç Açü Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Anıl Kale Mersin Üniversitesi

Dr. Öğrt. Üyesi Ali İrfan Kaya Açü Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğrt. Üyesi Abdullah Elcan Mersin Üniversitesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Yusuf Topaloğlu Namık Kemal Üniversitesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Vedat Genç Marmara Üniversitesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Serap Devran Marmara Üniversitesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Nusret Gedik Marmara Üniversitesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Haluk Turgut Namık Kemal Üniversitesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Erman Şan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Dr. Öğrt. Görevlisi Ali Özüak Marmara Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Veli Savaş Yelok Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Asal Gazi Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Mümin Tufan Gazi Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Murat Karabulut Gazi Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Görür Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Mahmut Çitil Gazi Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Atabey Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Halil Dindar Gazi Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Fatih Yapıcı Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Erdem Çekmez Trabzon Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Alper Şimşek Trabzon Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Ali Kürşat Erümit Trabzon Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğr.Üyesi Yasin Gurur Sev Kastamonu Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Yahya Aydın Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Osman Dülger Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi İlteriş Yıldırım Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Akış İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Hekim Tay Bitlis Eren Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Hacer Göl Bitlis Eren Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Genç Osman Geçer "Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Fidan Özbey Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Erol Sözen Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Erdinç Demiray "Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Celalettin Duran Kastamonu Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Can Biçer Karabük Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Ali Ilgın İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr.Üyesi Ali Ahmetbeyoğlu İstanbul Üniveersitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zennube Şahin Yılmaz Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Esmer Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre Tansü Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz Helvacı Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yener Akman Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Özdemir Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Kukul Amasya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Vedat Genç Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ünsal Yılmaz Yeşildal Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ünal Gülhan Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ümit Öztürk Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Uğur Tankut Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Şahin Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Türkmen Taşer Akbaş Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Turgay Kabak Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Turan Özgür Güngör Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Çakıroğlu ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Tosun Yalçınkaya Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Terane Burnak Esogu

Dr. Öğr. Üyesi Tarık Semiz Bşeü

Dr. Öğr. Üyesi Tahsin Akçakanat Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şehnaz Özcan Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Doğan Coşkun ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Avcı Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Suna Akalın Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seylan Öztürk Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serpil Özbaş Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serdar Erkan Dicle Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serap Mungan Ay Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serap Devran Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sema Kaptanoğlu Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selma Erdağı Toksun Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Ilgaz Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Demir Şırnak Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Demir Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Tozlu Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seher Aşıcı Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sait Kofoğlu İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Saim Çağrı Kocakaplan Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Gürel Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ragıp Yılmaz ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Türker Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Tamul Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Tamul Anadolu

Dr. Öğr. Üyesi Osman Sezgin Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Osman Oruç Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Osman Bağdat Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Osman Bağdat Anadolu

Dr. Öğr. Üyesi Orkun Alptekin ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Oktay Yağız Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oktay Sarı Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oktay Aydın Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oktay Akarsu Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nusret Gedik Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nursel Uyanıker Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nuriye Özlem Çuhadar Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nurettin Bektaş Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan Kutlu Yapıcı Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Naciye Karahan Kök Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Müfide Çotuk Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Duran Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kol Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karageçi Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Musa Tömen Anadolu

Dr. Öğr. Üyesi Murat Orhun Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat Kamil İnanıcı Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Turp Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ordu Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hanifi Ercoşkun Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Çifçi Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt Yüksel Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mevlut Gülmez Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Merve Özkaya Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Meral Küçük Yetgin Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Melih Çoban Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Taşdemir Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih Erpolat Dicle Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mustafa Karaca Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kürşat Duru Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Başak Uysal Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehdi Genceli Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Babacan Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi M Yahya Metintaş ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Kutsi Kahveci Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İzzet Uçan Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Öz Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İsa Tak Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İlhan Ağırbaş Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Orkun Oral Bşeü

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Alkara Bşeü

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Avni Öztopçu Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Akif Karaca Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ünver ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Aslan Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hanifi Atıcı Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hamza Kolukısa Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil Kumaş Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil Celep Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hakkı Kahveci ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Hakan Turan Kocaeli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Güssün Güneş Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Güler Yarcı Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gönül Türkan Demir Amasya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Göksel Öztürk İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ferdi Güzel Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ferdi Bozkurt Anadolu

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Yücel Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Sapmaz ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Odabaşı Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Burcu Topu Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Selim Erdamar Şırnak Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Okur Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esra Mindivanlı Akdoğan Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul Şahin Amasya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul Karoğlu Trabzon Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul Bayer Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erman Şan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erem Sarıkaya Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ercan Mertoğlu Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ercan Cengiz Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emre Ertan Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emrah Akkaya Anadolu

Dr. Öğr. Üyesi Elif Aktaş Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Albayrak Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Dursun Balkaya Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Durmuş Volkan Karaboğa Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Durmuş Karaman Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Dinçer Atay Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Deniz Aras Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Demet Okuyucu Yılmaz Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi D Tuğrul Koyuncu ESOGÜ

Dr. Öğr. Üyesi Çiğil Güler Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cumhur Şahin Bşeü

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun Erdoğan Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bülent Halvaşı Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burçin Öner Bşeü

Dr. Öğr. Üyesi Burak Tüfekçioğlu Esogu

Dr. Öğr. Üyesi Berna Aygün Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Ayas Anadolu

Dr. Öğr. Üyesi Aytekin Alpullu Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Atıl Taşer Bşeü

Dr. Öğr. Üyesi Asuman Gökhan Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Arzu Öztürk İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Alper Tazegül Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Alp Polat Bşeü

Dr. Öğr. Üyesi Ali Özüak Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali Karaca Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan Yapıcı Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Özmen Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Adem Dağaşan Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Karataş Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Öğr. Gör. Latif İltar Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Ayhan İncirci Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ünsal Dönmez Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Öğr. Gör. Ömer Tanju Durusoy Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğr. Gör. İhsan Keleş Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğr. Gör. Fatma Mansur Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğr. Gör. Dilek Uslu Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Dr. Öğr. Gör. Bilgen Taşdoğan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türkiye

Dr.Öğr. Gör. Ceren Yaman Yılmaz Gazi Üniversitesi

Dr. Mücahit Sarikaya Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr. Murst Karataş Abdullah Gül Üniversitesi

Dr. Mehmet Solak Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Dr. M.Fuat Levendoğlu Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr. İrfan Polat Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr. İbrahim Yüksel Gazi Üniversitesi Türkiye

Dr. Hanifi Sanır Gazi Üniversitesi Türkiye

Dr. Halit Yabalak Van Yüzüncü Yıl Üniversitesiversitesi

Dr. Bülent Akyay Trakya Üniversitesi

Arş.Gör.Dr.Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu Marmara Üniversitesi

Arş.Gör.Dr.Doktor Rifat Ramazan Berk Bayburt Üniversitesi

BİLİM DANIŞMA KURULU – SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Uwe Blaesing (Hollanda)

Prof. Dr. Roin Kavrelişvili (Gürcistan)

Prof. Dr. Aleksander Kadirbayev (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Alikram Abdullayev (Azerbaycan)

Prof. Dr. Elfina Sibgatullina (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Bernt Brendemeon (Norveç)

Prof. Dr. Fuad Memmedov (Azerbaycan)

Prof. Dr. Maria Cikia (Gürcistan)

Prof. Dr. Rüstem Şükürov (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Tacida Hafız (Priştine Üniversitesi, Priştine / Kosova)

Prof. Dr. Ramiz ASKER Bakü Devlet Üniversitesi

Prof.Dr. İrfan Morina Hasan Prishtina Üniversitesi Kosova

Prof. Dr. Mustafa Erdoğan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Levent Bayraktar Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Zeki Salih Zengin Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Kenan Olgun Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Tüzer Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Mete Taşlıova Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof.Dr. Qaraşov Hüseyn Tapdıq oğlu Azerbaycan Çalışma ve Sosyal İlişkiler Akademisi Azerbaycan

Prof.Dr. Velieva Naila Tofik, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi UNEC – Azerbaycan

Doç.Dr. Tarana Khalilova, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi UNEC – Azerbaycan

Doç. Dr. Elman Nesirov (Azerbaycan)

Doç. Dr. Nazım Cafersoy (Azerbaycan)

Doç. Dr. Korkmaz Mustafayev (Azerbaycan)

Doç. Dr. Mürteza Hasanoğlu (Azerbaycan)

Doç. Bekturov Ermek Shakirovich Kırgız Devlet Üniversitesi

Doç. Eghamberdiev Sherali Mannabovich Kırgız Özbek Üniversitesi

Doç. Nagiyev Humbat Hasan Azerbaycan Çalışma ve Sosyal İlişkiler Akademisi Azerbaycan

Doç. Dr. Akartürk Karahan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Sıddık Çalık Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yrd. Doç. Aliya Kuzhabekova Nazarbayev Üniversitesi Kazakistan

Dr. Daniyar Sapargaliev Bilimsel Araştırma Merkezi Direktörü Yönetim Üniversitesi Kazakistan

Dr. İrina Kayan-Pokrovskaya (Ukrayna)

Dr. Stale Knudsen (Norveç)

Dr. Yaşar Demir (Starasbourg Üniversitesi-Fransa)

Dr. Elsev Brina Lopar Uksin Hoti Üniversitesi Kosova

Dr. Soner Yıldırım Uksin Hoti Üniversitesi Kosova

Dr. Abdrakhmanov Tolobek Abylovich Kırgız Devlet Üniversitesi

Dr. Toktogulov Almaz Asylbekovich Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi

Dr. Amanaliev Urmat Olzhbekovich Kırgız Ulusal Üniversitesi

Dr. Matanat Amrahova, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi UNEC-Azerbaycan

BİLİM KURULU - SCIENTIFIC BOARD

Prof. Dr. Düriye BOZOK Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Erkan GÖKSU Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK Kafkas Üniversitesi

Prof. Dr. Kaya YILDIZ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR Kafkas Üniversitesi

Prof. Dr. Muzaffer TEPEKAYA Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Prof. Dr. Ötüken SENGER Kafkas Üniversitesi

Prof. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN Kafkas Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf CERİT Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Burhan BALTACI Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. A.Mesut KÜÇÜKKALAY Esogü

Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet AYPAY Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet KARTAL Esogü

Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Rıza GÖKBUNAR Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Prof. Dr. Ali TİLBE Namık Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Arzu TERZİ İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe AYPAY Esogü

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Prof. Dr. BEHSET KARACA Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Cemal ZEHİR Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Cevdet YAKUOĞLU Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. F. Deniz KORKMAZ Esogü

Prof. Dr. Ferruh AĞCA Esogü

Prof. Dr. Gazi UÇKUN Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. HALİL ALTAY GÖDE Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. HASAN HÜSEYİN ÖZKAN Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Hikmet KORAŞ "Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi"

Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. İshak KESKİN İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Kemaleddin TAŞ Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet OKAN Taşar Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. MEHMET ÖZKARTAL Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Mesut ERŞAN Esogü

Prof. Dr. Metin ARIKAN Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ERCAN Esogü

Prof. Dr. Mustafa DELİCAN İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Prof. Dr. Muzaffer DOĞAN Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Münevver TEKCAN Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Nevzat TOPAL Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi"

Prof. Dr. Nuri KAVAK Esogü

Prof. Dr. Orhan SÖZLEMEZ Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. RAMAZAN UÇAR Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. SAİD TAŞ Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Savaş ÇEVİK Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Soner Mehmet ÖZDEMİR Mersin Üniversitesi

Prof. Dr. Talip KABADAYI Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Prof. Dr. Timuçin KODAMAN Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Yunus YILDIRIM Mersin Üniversitesi

Prof. Dr. Atilla ÇAĞLAR Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Bilgin Ünal İBRET Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Kadir KARATEKİN Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Altan KURNAZ Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah AYDIN Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Prof. Dr. Ayfer ŞAHİN Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Prof. Dr.Enver TÖRE AÇÜ

Prof. Dr.Nuri YAVUZ AÇÜ

Prof. Dr.Ufuk KARADAVUT Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Prof.Dr. Atılla TEMUR Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof.Dr. Halil IŞIK Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof.Dr. Nazmi ATASOY Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof.Dr. Serap YÜKRÜK Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof.Dr. Ali Ata YİĞİT Giresun Üniversitesi

Prof.Dr. Beyhan KESİK Giresun Üniversitesi

Prof.Dr. Gürsoy ŞAHİN Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof.Dr. Himmet KONUR Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof.Dr. Sadık SARISAMAN Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof.Dr. Selçuk DUMAN Giresun Üniversitesi

Prof.Dr. Sezai BALCI Giresun Üniversitesi

Prof.Dr. Yalçın SARIKAYA Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Kasım İNCE Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Nergiz BİRAY Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim ORGAN Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma SUSAR Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Nejdet KELEŞ Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Serkan GÜZEL Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Ercan HAYTOĞLU Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Vefa NALBANT Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Turgut TOK Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman SOLMAZ Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf KILIÇ Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Mithat AYDIN Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Fikri GÜL Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU Pamukkale Üniv.

Prof. Dr. Tahir KODAL Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Ferhat AĞIRMAN Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Abdulvahap ÖZCAN Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. GÜLAY ÖĞÜN BEZER Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. NURİYE GARİPAĞAOĞLU Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. KEMALETTİN KUZUCU Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. VAHDETTİN ENGİN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Muzaffer DOĞAN Eskişehir Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

Prof. Dr. Sebahat DENİZ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Leyla COŞAN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Sabri KÜÇÜKAŞCI Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Gazi Osman ÖZGÜDENLİ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Tiğinçe OKTAR Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Cihangir DOĞAN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mesut ŞEN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hamza AKENGİN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Zuhal KÜLTÜRAL Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Tuba ÇAVDAR KARATEPE Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Baki ASİLTÜRK Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Selim YILMAZ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer ZÜLFE Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan TAŞ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Berat Birfin BİR Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Oğuz İÇİMSOY Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Muhammet GÜR Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Abdulvahap KARA Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Osman YORULMAZ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel ÇELİK Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet AÇA Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Erdal ŞAHİN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hediye ERGİN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Davut HUT Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet ŞİRİN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Birsen GÜZEL Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Erol BULUT Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Tayfun AKKAYA Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nesrin ÖZDENER Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Dilek BATIBAY Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Handan Müjde AYAN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer ÇELİK Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail Safa ÜSTÜN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Ulvi MEHMETOĞLU Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Niyazi Güven ERDİL Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Kıvanç N. TÜZEL Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Cem Sefa SÜTÇÜ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Serhat ULAĞLI Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Emine KOYUNCU Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nurşen MAZICI Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. İlyas KEMALOĞLU Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversites

Prof. Dr. TANJU SEYHAN Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Fehmi YILMAZ İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Ali SATAN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nalan TÜRKMEN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent BAKAR Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Süeda ÖZBENT Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ali KIZILET Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya KAYALI Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail TÜRKOĞLU Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer İŞBİLİR Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Aydın USTA Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Nuray TERZİ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Halil AYDINALP Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ebru ÖZGEN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Giray SAYNUR DERMAN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Turgay BİÇER Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Osman GÖKHAN ANTALYA Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nurşen CANİKLİOĞLU Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Sevil SARGIN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Osman ENGİN Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Osman BİLGİLİ Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Halit DURSUNOĞLU Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. İhsan Sabri BALKAYA Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Ümit ŞİMŞEK Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Halil KOCA Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa CİHAN Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Yavuz KIZILÇIM Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Ümit KILINÇ Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet BEŞE Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Alparslan CEYLAN Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Erol KÜRKÇÜOĞLU Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Gülhan ALTNUR Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Gürsel UYANIK Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Haldun ÖZKAN Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Muhammet Hanifi MACİT Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Nevzat Hafız YANIK Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin KÖSE Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Salim GÖKÇEN Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Prof.Dr. Adem BAŞIBÜYÜK Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Prof.Dr. Abdulkadir GÜL Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Prof.Dr. Ali GÜL Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ali YAKICI Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ayşe ÇETİN Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Cengiz ÇINAR Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ergin HAMZAOĞLU Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Fatma AÇIK Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. İbrahim KISAC Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. İsmet ÇETİN Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. M. Levent AKSU Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mehmet GÜVEN Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mehmet YILMAZ Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Nezahat GÜÇLÜ Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Selma YEL Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Yücel GELİŞLİ Gazi Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet AKSOY Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet MERMER Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Ahsen FATMA Turan Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Alptekin SÖKMEN Ankara Hacı Bayram VeliÜniversitesi

Prof. Dr. Ayfer YILMAZ Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Belgin AYDINTAN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent BAYAT Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Cihan TANRIÖVEN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Çetin PEKACAR Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Ekrem ARIKOĞLU Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Enver AYDOĞAN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Erdal AKSOY Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Feyzi ERSOY Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Ganite KURT Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Gülsün MEHMET Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Habibe ERSOY Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Hayatı BEŞİRLİ Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim DİLEK Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Akif TURAL Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Fatih KİRİŞÇİOĞLU Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet GÜNAL Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Öcal OĞUZ Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Murat AKÇAKAYA Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ÇETİNKAYA Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa EKİNCİKLİ Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa TURAN Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Naciye YILDIZ Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Nevzat AYPEK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Nurettin PARILTI Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Pervin ERGUN Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Serap Sebahat YANIK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Seyfi BAŞKAN Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman ÖZBEK Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Şennur ŞENEL Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Şenol ALTAN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Tevfik ERDEM Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Yeliz YALÇIN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Yıldız ÖZERHAN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Zühal YÜKSEL Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel KAŞTAN Akdeniz Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 32

SUNUŞ 1

PROTOKOL KONUŞMALARI 3

Bildiri Metinleri……1

İSLAM ÖNCESİ TÜRKLERDE DİN VE HUKUK İLİŞKİSİ

Dr.Öğr.Ü. Yılmaz YURTSEVEN[*]

ÖZ

İnsanlık Tarihi boyunca din, hukukun en eski kaynağı olmuştur. Dinlerin bu özelliği modern çağlara kadar sürmüştür. Günümüzde de kaynağını dinden alan hukuk sistemleri ve uygulamaları mevcuttur. Eski ve köklü bir ulus olan Türkler, İslam'dan önce pek çok dine inanmışlardır. Ancak genel olarak tek tanrılı dinlere bağlı kalmışlardır. Birçok eski toplumda olduğu gibi Türklerde de din hukuka katkı sağlamış bir sosyal düzen kuralları bütünüdür. Ancak ilginç bir biçimde Türkler, İslamiyete girmeden önce laik denebilecek bir hukuk anlayışına sahip olmuşlardır. Bu yönüyle hristiyanlık öncesi Roma Hukuku ile İslam öncesi Türk Hukuku benzerlikler taşımaktadır. Türklerin hukuk sistemlerinde dini inanışlarından çok "töre" adı verilen geleneksel kurallar etkilidir. "Töre" (Törü) özelikle kamu hukukunda etkisini daha çok gösterir. Devlet yönetimi, ceza hukuku, vergi hukuku gibi alanlarda geleneksel kurallar etkindir. Her ne kadar devlet iktidarını ifade eden "kağan"ın Tanrı'nın inayetiyle tahta oturduğu kabul edilse de onun yönetimi sekülerdir. Asıl olan Kağan'ın adalete ve "töre"ye bağlılığıdır. Özel hukuk alanında ise "töre"nin etkisi göz ardı edilemez. Birçok toplumda olduğu gibi Türklerde de aile kavramına bir kutsallık atfedilir. Ancak söz konusu kutsallık hukuki bir sonuç değil, aile kavramını yüceltme amacı taşır. Evlilik dinsel bir sözleşme olmayıp, sosyal ve dünyevi bir akit olarak görülür. Aile hukukunda sekülerlik daha belirgindir. Miras hukuku, ticaret hukuku, borçlar hukuku gibi alanlar neredeyse tamamen geleneksel kurallarla biçimlenmiştir. Her ne kadar İslam'dan önce Hristiyanlık ve Musevilik gibi dinlere inanmış Türk toplulukları olsa da Türkler İslamiyet'e kadar daha çok geleneksel inanç sistemlerine dahil olmuşlardır. Bu durum Türklerin daha seküler bir hukuk sistemi geliştirmelerine neden olmuştur.

Anahtar Sözcükler: İslam Öncesi Türkler, Din, Hukuk, Töre

RELIGION AND LAW IN PRE-ISLAMIC TURKS

[*] Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, Antalya/TÜRİYE.
yyurtseven@akdeniz.edu.tr

SUMMARY

Religion has been the oldest source of law throughout Human History. This feature of religions lasted until modern times. Today, there are legal systems and practices that take their source from religion. Turks, an old and deep-rooted nation, believed in many religions before Islam. However, they were generally attached to monotheistic religions. As in many old societies, religion is a collection of social order rules that have contributed to law in Turks. Interestingly, however, Turks had a legal understanding that could be called secular before entering Islam. In this respect, the pre-Christian Roman Law and the pre-Islamic Turkish Law have similarities. In the legal systems of Turks, traditional rules called "honor" are more effective than religious beliefs. "Töre" (Törü) shows its effect especially in public law. Traditional rules are effective in areas such as state administration, criminal law, tax law. Although it is accepted that "kagan", which expresses the state power, sits on the throne with the grace of God, his administration is secular. The main thing is Kağan's commitment to justice and "töre". In the field of private law, the effect of “töre" cannot be ignored. As in many societies, a holiness is attributed to the concept of family in Turks. However, the holiness in question is not a legal consequence, it is intended to glorify the concept of family. Marriage is not a religious contract but a social and worldly contract. Secularism is more evident in family law. Areas such as inheritance law, commercial law, law of obligations are almost entirely shaped by traditional rules. Although there were Turkish communities who believed in religions such as Christianity and Judaism before Islam, Turks were mostly included in traditional belief systems until Islam. This situation caused the Turks to develop a more secular legal system.

Key Words: Pre-Islamic Turks, Religion, Law, Traditional Law (Töre)

GİRİŞ

İnsanlık Tarihi boyunca din, hukukun en eski kaynaklarından biri olmuştur. Dinlerin bu özelliği modern çağlara kadar sürmüştür. Günümüzde de kaynağını dinden alan hukuk sistemleri ve uygulamaları mevcuttur. Eski ve köklü bir ulus olan Türkler, İslam'dan önce pek çok dine inanmışlardır. Ancak genel olarak tek tanrılı dinlere bağlı kalmışlardır. Bu bildiride İslam’a girmeden önce Türklerin inanç sistemlerinin hukuk sistemlerine etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz böylesine kapsamlı bir konu ciltler dolusu kitaplar yazılsa yine de eksik kalacaktır. Ancak bu çalışmada temel amaç, konuya ilişkin bir literatür taraması oluşturmak ve özet bilgiler verebilmektir.

Birçok eski toplumda olduğu gibi Türklerde de din hukuka katkı sağlamış bir sosyal düzen kuralları bütünüdür. Ancak ilginç bir biçimde Türkler, ilahi dinlere ve dolayısıyla İslamiyet'e girmeden önce görece laik olarak nitelenebilecek bir hukuk anlayışına sahip olmuşlardır. Bu yönüyle Hristiyanlık öncesi Roma Hukuku ile İslam öncesi Türk Hukuku az da olsa benzerlikler taşımaktadır. İslam öncesi Türklerin hukuk sistemlerinde dini inanışlarından çok "töre" adı verilen geleneksel kurallar etkilidir. Klasik Roma Hukuku'nun temeli olarak görülen, yazısız, ancak uygulandığı döneme göre oldukça gelişmiş ve geleneksel bir örf ve âdet hukuku sistemi olarak değerlendirilen "Ius Civile" nitelik olarak "Töre" hukuku ile kaynak bakımından benzer yönler taşır. Her ikisi de uzun yüzyıllar süren deneyimlerin birikimi olarak toplumsal hafızada yer etmiştir. Ancak "Töre" (Törü) özelikle kamu hukukunda etkisini daha çok gösterir. Ius Civile ise doğrudan özel hukuka ilişkin alanları yazısız olarak düzenler. "Töre" ise devlet yönetimi, ceza hukuku, vergi hukuku ve askerlik gibi alanlarda etkindir. Her ne kadar devlet iktidarını ifade eden "kağan"ın Tanrı'nın inayetiyle tahta oturduğu kabul edilse de onun yönetimi sekülerdir. Asıl olan Kağan'ın adalete ve "töre"ye bağlılığıdır. Özel hukuk alanında ise "töre"nin etkisi göz ardı edilemez.

Bu bildiride Türklerin İslam öncesi uyguladıkları hukuk sistemlerinin inandıkları dinlerle etkileşimi ve ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır.

I. İSLAMİYET'E GİRMEDEN ÖNCE TÜRKLERİN İNANDIKLARI DİNLER

Dinler, bireysel olarak insanın manevi dünyasını düzenleyen ilahi kurallar bütünü olarak kalmaz, çoğu zaman sosyal hayatlarını, toplumsal ilişkilerini de düzenleme fonksiyonunu yerine getirirler. Yukarıda da belirttiğimiz gibi dinler hukukun en eski kaynaklarıdır. Gerek semavî (tanrısal ve vahye dayanan) dinler olsun gerek beşerî (insanların vazettiği) dinler olsun hemen hepsinde bu eğilim gözlenir. Özellikle semavî dinler öğretilerinde önemli ölçüde hukuk kurallarına da yer verirler. Örneğin Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi vahiy kaynaklı ve bir kitabı olan dinlerde oldukça gelişmiş, kapsamlı ve kazuistik bir hukuk kurgusu da göze çarpar. Öyle ki bu öğreti yalnızca dinsel emir ve talimatlarla sınırlı bir kurallar manzumesi değil, başlı başına gelişmiş bir hukuk sistemine dönüşmüştür. Bu çerçevede Musevi Hukuku, Hristiyan Kilise Hukuku ve İslam Hukuku günümüzde de etkin bir biçimde varlığını sürdüren gelişmiş ve sistematik hukuk sistemleridir.

Vahye dayanmayan, insan öğretisi olarak ortaya çıkmış beşerî dinler ise genellikle doğa ile barışık bir takım ahlaki ve etik kuralları telkin eden, erdem ve iyiliği önceleyen, genellikle bilge bir kişinin düşünce sistemini yansıtan düşünsel inanç sistemleridir. Bunların da sosyal hayata nizam vermeye ilişkin kuralları, telkinleri olabilir. Ancak çoğu zaman bir hukuk öğretisi ya da hukuk sistemi ortaya

koyabilmekten uzaktırlar. Daha çok ahlak ve etik değerleri yücelten yaklaşımlardır. Bu tür inanç kalıpları devlet veya hukuka ilişkin iddialar taşımazlar. Beşerî dinler kimi zaman örf ve âdet kuralları ile yakın ilişki içine girebilirler. Geleneksel örf ve adetler, töreler, mitolojik toplumsal kahramanların erdem, ahlak ve dürüstlüğe ilişkin söylence ve düşünceleri birbirine karışabilir. Hatta kimi zaman uzak geçmişte toplumsal bir kahraman olarak kabul gören bir kişiliğin söylem ve öğretileri dinsel inançlara da dönüşebilir. Sözgelimi Uzakdoğu'da günümüzde bile varlığını sürdüren Buda ve Konfüçyüs öğretilerinin dinsel kalıplara dönüştüğü bugün tartışılmaz bir gerçektir.

Erken dönemlerden başlayarak Türklerin dini tarihi, Tanrı inancının sürekliliği ve kutsal olguların çeşitliliğinin örnekleriyle doludur. Her şeyden önce bu dinî geçmiş içerisinde bilinen en eski sözcük Tanrı (Teng-ri)'dir. Bu bilgi eski Çin kaynakları tarafından doğrulanmakta; Hunların bir Gök Tanrı'ya tapındıklarından haber verilmektedir (Günay/Güngör; 2015, s. 36).

Tarihsel, arkeolojik ve antropolojik pek çok araştırma, İslam öncesi Türk topluluklarının Şaman dinine inandıklarına ilişkin bilgiler verir. Ancak kimi görüşlere göre Türklerin kendilerine özgü bir dinleri vardır ve Şamanist öğretiler sonradan bu dinle karışmıştır. Anlam itibariyle Tunguzca bir sözcük olan Şamanlık, Sibirya'da ortaya çıkmış bir beşerî inanç şeklidir. Türkler terminolojik olarak doğaüstü güçlerle ilişki kurabilen insan anlamına gelen "şaman" sözcüğü yerine "kam" sözcüğünü kullanırlar. "Kam"lar kendine özgü yöntem ve ritüellerle bir tür trans durumuna geçerek, normal insanların görüp işitemeyecekleri şeylerden haber verirlerdi. Aslında bu görüntüleriyle kam ya da şamanlar bir din adamı veya ruhban olmaktan çok birer kabile büyücüsü, şifacı veya otacı gibiydiler. Ruhlar alemi ile iletişim kurarlar, geleceğe ilişkin bilgiler verirler ve hastaları iyileştirirlerdi (Erol Güngör; 1990; s. 61). Oysa dinler kuşatıcıdır; hem insanı hem doğayı içine alan, açıklayıcı, ödüllendiren veya cezalandıran ve çoğu zaman da açıklama getiren anlamlar dünyasıdır. Din adamları da doğa üstü güçlerle transa geçmekten öte var olan öğretiyi insanlara anlatmakla yükümlüdür. Özellikle vahiy kaynaklı semavi dinlerin kuşatıcılığı çok yönlüdür. Bireyi ve toplumu yalnızca inanç ve ibadete ilişkin kurallarla çevrelemekle kalmazlar, ahlak ve hukuk gibi son derece sistematik sosyal düzen kuralları da öngörüp, inananlardan ve hatta inanmayanlardan bu kurallara uymalarını beklerler. Ayrıca beklemekle kalmazlar; ihdas ettikleri ibadet ve hukuk kurallarını hem dünyada hem de ahirette maddi ve manevi yaptırımlarla desteklerler.

İslamiyet öncesi Türklerin genellikle Gök Tanrı (Gök-Teng-ri) dinine inandıklarına ilişkin bizim de katıldığımız görüşler bugün daha çok kabul edilir durumdadır. Ancak Gök Tanrı dininin din adamları Şamanizm'in doğaüstü güçlerle temas kurabilen, kendilerine özgü birtakım yöntemlerle transa geçerek insanlara ilahi öğretiyi anlatan şamanlar (kam) olmuştur. Bu yüzden Şamanizm, yanlış bir

anlayışla, Türklerin dini olarak algılanmıştır. Gök Tanrı, tüm yerleri ve evreni yoktan var eden yegâne güçtür. Büyüklüğün ve ihtişamın sembolü olarak kabul edilen "Gök" ile adlandırılması bu yüzdendir (Ekinci; 2011, s. 92). Gök Tanrı dini ile bütünleşmiş Şamanizm'in inanç ve ibadete ilişkin ritüellerini fetişizm ve totemizm gibi ilkel inanç türlerinden saymak gerçekçi bir yaklaşım değildir (Arsal; 1942, s. 48). Bir çeşit tek tanrılı din olan Gök Tanrı inancı Şaman veya kam adı verilen din insanlarının, yukarıda sözü edilen fonksiyonlarından dolayı Şamanizm adı ile anılmaktadır. Asıl olan Gök Tanrı'dır. Sonsuz ve her şeye kadir olan Gök Tanrı tektir; en büyük ve engin kudret sahibidir. Can verir ve can alır. Her şeyin mutlak yaratıcısı ve belirleyicisi olduğu için savaşlar dahi ancak O'nun izniyle kazanılabilir. Kısacası O "ol" der ve olur. Ancak Türklerin Gök Tanrı dininde putlaştırma ya da betimleme pek gözlenmez. Bu yüzden ibadethane ya da tapınak gibi dinsel yapılar bulunmaz (Yazıcıoğlu; tarihsiz, s. 114).

Gök Tanrı dininde ibadethanelere pek rastlanılmaması, kanaatimizce Tanrı'ya atfedilen azamet ve soyutlamanın bir sonucudur. Tanrı yer ve zamandan vareste, soyut ve üstün bir kudrettir. O'na her yerde ve zaman diliminde yakarılabilir ya da tapınılabilir. Bu durumda Tanrı'ya ibadeti bir mekâna hasretmenin gereği yoktur.

Orhun yazıtlarından anlaşıldığına göre, Göktürkler döneminde Gök Tanrı hakkındaki inanç ve düşünceler oldukça gelişmiştir. Yazıtlarda Göktürk kağan ve beylerinin Türk ulusuna yaptığı iyilik ve yardımları için Tanrı'ya içten gelen şükranlarından söz edilir. Yeni bir kağanın Türk tahtına oturması, Gök Tanrı'nın inayetiyle ve O'nun kağan olma liyakatine sahip olan kişioğluna verdiği kut ile mümkündür. Türklere zafer kazandıran, onları her türlü felaket ve beladan koruyan ancak Gök Tanrı'dır. Bu yüzden Göktürk kağanları söylemlerinde sıklıkla "Gök Tanrı'nın inayetiyle" ifadesini kullanırlar. Ancak burada en dikkat çekici nokta; "Tanrı" adının tek başına, başka tanrılarla karıştırılmadan söylenmiş, bir tek tanrının varlığının vurgulanmış olmasıdır (Pamir; 2003, s. 162).

Gök Tanrı dininin üç temel unsuru vardır. Bunlar akideler, ayin ve ritüeller, ahlaki öğütler. Gök Tanrı inancının inanç esaslarını oluşturan akidelerin temelinde Tanrı bulunur. Tüm evreni ve evrendeki varlıkları O yaratmıştır. Her şeyin kaynağıdır. Aynı zamanda hayrın sahibi olup, insanların koruyucusu, kollayıcısıdır. On yedi kattan oluşan evrenin yer altında yedi kat, üzerinde on kat bulunur. Gökler ışığın ve aydınlığın âlemidir. Göğün en üst katında Tanrı ve aşağıya doğru katlarda kutsal ruhlar bulunur. Yeryüzünde iyilik ve kut sahibi olarak yaşamış insanlar öldükleri zaman ruhları göğe yükselir. Yeryüzü insanların mekanıdır. Yeryüzünün de Gök Tanrı'ya bağlı kendine özgü ruhları vardır. Yer ruhları Yersu adıyla anılırlar. Yer altı ise zulmet âlemidir. Yeryüzünde kötülük sahibi insanların öldüklerinde ruhları zulmet âlemine iner ve orada cezalandırılır (Arsal; 1942, s. 49).

Kuşkusuz kitlesel olarak İslamlaşmadan önce Türkler, temeli (tek) Gök Tanrı inancı olan Şamanizm'den başka dinlere de inanmışlardır. Bu dinler Budizm, Zerdüştlük (Mazdeizm), Maniheizm ve bir Hıristiyanlık mezhebi olan Nestoryanizm'dir. Vahiy kaynaklı bir din olan Hıristiyanlığın bir mezhebi olan Nestoryanizm Batı Türkistan ve Kuzey Moğolistan bölgelerinde yaşayan Türkler arasında yayılmıştır. Nestoryanizm hakkında dikkat çekici nokta, teslisi reddetmesi, tek tanrı inancına dayanan bir din olmasıdır (Cin/Akyılmaz; 2014, s. 16). Hazar ve Kıpçak Türkleri arasında Musevîlik'in de yayıldığı bilinmektedir.

II. TÜRKLERİN HUKUKUNDA DİNİN ETKİSİ

Her ne kadar Gök Tanrı inancı özel bir saygı ve hassasiyet gösterilen, adaletin ve erdemin sahibi olarak görülse de hukukun oluşumunda ve uygulanmasında Türklerin çok daha seküler bir anlayışa sahip oldukları söylenebilir. Kuşkusuz en eski Türk toplumlarının yazılı hukuk kuralları bulunmuyordu. Zamanın ruhuna uygun olarak, kendi aralarında uydukları geleneksel teamülleri vardı. "Töre" (ya da Törü) adı verilen bu geleneksel teamül ve kurallar, nesilden nesle aktarılan, uyulması bir çeşit erdem olarak ifade edilen, toplumsal hafızada yer etmiş sosyal düzen kurallarıydı. Töre; yalnızca hukuk kurallarını içeren geleneksel örf ve adet hukuku demek değildir. İçeriğinde ahlak, erdem ve görgüye ilişkin yerleşik anlayışlar da barındırır. Ancak Töre'nin asıl içeriğini hukuk kuralları oluşturur. Zira, "il gider, Töre kalır".

İslam öncesi Türk devletlerinde sosyal ve hukukî kuralların tümü "Töre" olarak nitelendiriliyordu (Aydın; 2014, s. 14). Orhun Yazıtlarında on bir yerde geçen bu sözcüğün kökeni konusunda çeşitli görüşler olmakla birlikte, Moğolca olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır (Kafesoğlu; 1984; s. 234). Ancak örneğin Ögel bu düşünceye katılmayıp Türkçe bir sözcük olduğunu belirtir (Ögel; 1982; s. 317).

Türk Töresi'nin üç şekilde oluştuğu düşünülmektedir. Birincisi halk arasında kadim dönemden beridir var olan örf ve adetlerin zamanla hukuki bir hüviyete bürünmesidir. Bu yolla sosyal yaptırımlar paralelinde hukuki yaptırımlar da kurumsallaşmıştır. Modern hukukta özel hukuk alanları olan kişiler, aile ve miras hukukunun bu şekilde oluştuğu söylenebilir. İkinci yol; bizzat siyasal otorite olan kağanın yarattığı hukuktur. Orhun Yazıtları Bumin Kağan ve İstemi Kağan'ın töre niteliğinde kurallar koyduğundan söz eder. Töre'nin gelişmesinde üçüncü yol ise Kurultay'ın aldığı kararlardır. Özellikle devlet yönetimi, mali hukuk ve ceza hukukuna ilişkin kamu hukuku teamüllerinin oluşmasında Kurultay kararlarının etkin olduğu düşünülebilir (Aydın; 2014, s. 15).

Türklerde genellikle geleneksel bir hukuki yapı olarak değerlendirebileceğimiz Töre, dini endişelerin pek fazla yer tutmadığı bir karakter ortaya koymaktadır. Hukuki kurum ve uygulamalarda dini motifler daha çok devlet yönetimine ilişkin kavramlarda kendisini göstermektedir. Egemenlik, iktidar, otorite ve egemenliğin kullanılması "Tanrı"ya bağlanmaya çalışılır. Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi, kağanın iktidarı "Tanrı'nın inayeti" ile mümkün olabilmiştir. Bunun pratik gerekçesi, iktidarın otoriteye dönüşebilmek için kullanacağı meşruiyet temellerinde aranmalıdır. İktidar kuşatıcı, kapsayıcı bir süreçtir. Kağanlık tipik bir monarşi olsa da yönetilenlerin rızasını, itaatini sağlamak çok önemlidir. Yalnızca etkin bir güç ve askeri başarı iktidar olmaya, yönetmeye yetecek olgular değildir. İktidarın otoriteye dönüşebilmesi için daha etkin ve kuşatıcı, yönetilenler için kutsallık derecesinde saygı duyulan değerlere ihtiyaç duyulur. İşte bu değer "Gök Tanrı"da aranmalıdır. Gök Tanrı'nın kut vererek iktidar bağışladığı kağan, "budun"u O'nun adına ve O'nun izniyle yönetme lütfuna erişmiştir. Elbette "budun"a bunun böyle olduğu anlatılmalı; Gök Tanrı'nın bahşettiği "kut"un gereği yerine getirilmelidir. Bir bakıma, "budun"un gündelik yaşamını düzenleyecek aile, miras, ticaret, borç ilişkileri gibi modern zamanların "özel hukuk" kapsamında sıraladığı alanlar, dini düzlemden vareste, geleneksel hukuk ile düzenlenirken, "budun"a egemen olmanın yolu "Tanrısal İrade"yi yönetme hakkına referans göstermekten geçecektir (Yurtseven; 2019, s. 67-68). Dolayısıyla, gündelik hukuki ilişkiler, hukuki statü ve hatta suçlar ve yaptırımlar beşeri düzenlemelerle biçimlenirken, kamu hukuku olarak niteleyebileceğimiz alanlarda dinsel etki daha belirgin olmuştur.

Devlet yönetimi ve egemenlik konusunda dinsel referanslar kullanılırken, günümüzde yine kamu hukukunun başlıca alanları arasında saydığımız ceza hukuku kurallarında da dinsel etkilere rastlanmamaktadır. Türklerde cezalandırma çok erken dönemlerde; Hunlardan başlayarak özel intikam alanından çıkarak kamu otoritesine geçmiştir. Dolayısıyla suç tipini belirleyen ve onu cezai yaptırıma bağlayan devlettir. Ancak cezalandırma yetkisi alanındaki bu erken evrim suç ve cezaların şahsiliği açısından tam olarak gelişememiş, kimi zaman yaptırım suçluya değil yakınlarına uygulanabilmiştir. Devlete isyan etmek, bağlı atı çalmak, evli kadına tecavüz etmek, kasten insan öldürmek gibi ağır suçlar ölüm cezası ile cezalandırılmıştır. Süreli hapis cezalarına az rastlanır. Buna karşılık tazminat yaptırımları uygulamada daha çok yer tutar (Üçok/Mumcu/Bozkurt; 1996, s. 27).

Türklerin ceza hukukuna ilişkin uygulamaları kanaatimizce dinsel kaynaklı olduğuna ilişkin öngörüler ortaya koymamaktadır. Eski toplumların pek çoğunda görüldüğü gibi yaptırımlar çok sert, hatta kimi zaman vahşicedir. Ancak suç tiplerinin oluşumunda ve yaptırımların belirlenip uygulanmasında dinsel hukuk anlayışlarını referans alan bilgi ya da söylemlere rastlanmamaktadır. Bu durum, geleneksel teamüllerle biçimlenmiş bir hukuk sisteminde elbette doğal bir durumdur. Zira ortada hukuka yön

verecek dinsel bir yazılı metne ya da öğretiye referans söz konusu değildir. Böyle bir gelişme, genellikle vahiy kaynaklı dinlerin ortaya koyduğu hukuk sistemlerinde söz konusudur. Örneğin Roma'da Corpus Iuris Civilis ve XII Levha Kanunları'na kadar hukuk Ius Civile adı verilen geleneksel teamüllerle biçimlenmiştir. Kaldı ki söz konusu metinlerde de dinsel bir karakter gözlemlemek güçtür. Bu düzenlemeler geleneksel Ius Civile'nin geliştirilerek hakimler (Praetor) ve siyasal otorite tarafından vazedilmiş kuralların yazılı hale getirilmiş şeklini oluşturur (Akıncı; 2017, s. 52 vd.).

Türklerin geleneksel hukuku olan Töre oluşumu ve karakteristiği bakımından Roma'nın Ius Civile'si ile benzerlik taşır. Ancak bu benzerlik, belirttiğimiz gibi, yalnızca ortaya çıkışı, oluşumu ve geleneksel, yazısız ve teamüllerden oluşan karakteristiği bakımındandır. İçerik açısından büyük benzerlikler söz konusu değildir.

Kamu hukuku bakımından yaptığımız kısa değerlendirme yönetim ve egemenlik konusunda İslam öncesi Türklerin dinsel birtakım motiflere başvurduğunu göstermektedir. "Töre" ya da Türklerin geleneksel hukuku, özel hukuk alanları olan ve gündelik hayatı tanzim eden kurallar bakımından ne durumdadır?

Birçok toplumda olduğu gibi Türklerde de aile kavramına bir kutsallık atfedilir. Hatta aile kurumu çok önemsenir ve hassasiyet gösterilir. Ancak söz konusu kutsallık evliliğin dinsel bir sözleşme ya da ritüel olduğuna ilişkin değil, aile kavramını yüceltme amacı taşıyan sosyo-kültürel bir olgudur. Türklerde nikâh akdi dinsel bir sözleşme olmayıp, sosyal ve dünyevi bir akit olarak görülür. Kadının statüsü diğer eski kültürlerle ve özellikle Ortadoğu kültürleriyle karşılaştırıldığında son derece üstündür. Evlilikte evlenecek kadının rızasının alınması gerekir. Kadın kendisinden daha düşük bir mevkide bulunan erkekle evlenemez. Her ne kadar erkeğin boşanma konusunda daha geniş yetkileri bulunsa da kadın için de modern hukuk sistemlerinde öngörülen boşanma nedenlerinin birçoğu tanınmıştır. Nikâhın dinsel bir akit olmayışı aile hukukunda sekülerliği daha belirgin kılmaktadır (Cin ve Akyılmaz; 2014, s. 35.

Türklerde miras hukuku, ticaret hukuku, borçlar hukuku gibi alanlar neredeyse tamamen geleneksel kurallarla biçimlenmiştir. Özellikle, yerleşik hayata erken dönemlerde geçen Uygurlarda tarımsal üretimin ve dolayısıyla ticaretin gelişmesi, hukukun gündelik hayattaki önemini ve yerini güçlendirmiştir. Kadim Uygur Türklerinin günümüze kadar ulaşmış hukuki belgeleri, gelişmiş bir özel hukuk sistemlerinin olduğunu gösterir (Üçok/Mumcu/Bozkurt; 1996, s. 32 vd.). Modern hukuk sistemlerinde de ticaret ve borç ilişkileri gibi hukuk alanlarının gelişiminde geleneksel örf ve adetlerin etkisi göz ardı edilemez. Kaldı ki vahiy kaynaklı ilahi hukuk sistemlerinde de bu durum ihmal edilemez.

Ancak özellikle Uygurlarda daha belirgin olarak görüldüğü gibi dinin hukuka olan etkisi cılız kalmaktadır.

SONUÇ

Her ne kadar İslam'dan önce Hristiyanlık ve Musevilik gibi dinlere inanmış Türk toplulukları olsa da Türkler İslamiyet'ten önce daha çok geleneksel Gök Tanrı inanç sistemlerine dahil olmuşlardır. Bu durum Türklerin görece seküler bir hukuk sistemi geliştirmelerine neden olmuştur. Geleneksel örf ve adetlerin ve yerleşik teamüllerin hem devlet yönetiminde hem de gündelik hukuki ilişkilerde belirleyici olması "Töre (ya da Törü)" adı verilen üstün ve yazısız kurallar bütününün gelişmesine ve hukuki olarak kurumsallaşmasına neden olmuştur. Geleneğin oluşmasında kuşkusuz din ve inanç sistemlerinin de katkıları söz konusu olabilir. Ancak İslam öncesi Türk toplumlarının geleneksel hukukunu içine alan Töre devlet yönetimi ve egemenlik gibi yönetsel kavramların dışında pek fazla dini referanslar içermemektedir. Kanaatimizce bu durum, Türklerde yaygın olan Gök Tanrı inancının daha seküler bir toplumsal yorumla kabul görmesinin bir sonucudur. Elbette Gök Tanrı ve Şamanizm öğretilerinden başka dinlere inanan Türk toplulukları da vardır. Ancak yaygın Gök tanrı inancını paylaşan Türklerin hukuki düzeninde beşerî teamüllerin ve geleneklerin etkisi son derece yüksek düzeydedir. Bu durum kadim bir uygarlık için önemlidir. Kuşkusuz İslam öncesi Türklerin mükemmel bir hukuk sistemine sahip oldukları ileri sürülemez. Ancak kendi çağlarının örnekleri ile karşılaştırıldığında, Töre adı verilen geleneksel kuralların oluşturduğu kurumsallaşmış ve yerleşmiş bir hukuk sistemi geliştirdikleri de göz ardı edilemez. Sonuç olarak İslam dinine girmeden önce Türklerin hukuku, dinsel referanslardan daha az etkilenmiş, beşerî birikimlerle şekillenmiş, dünya hukuk tarihinde hiç de azımsanmayacak bir gelişme kaydetmiştir.

KAYNAKÇA

AKINCI Şahin, Roma Hukuku Dersleri, Sayram Yayınları, Konya 2017.

ARSAL Sadri Maksudi, Türk Tarihi ve Hukuk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınlarından, İstanbul 1942.

AYDIN Mehmet Akif; Türk Hukuk Tarihi, Beta Yayınları, İstanbul 2014.

CİN Halil/AKYILMAZ Gül; Türk Hukuk Tarihi, Sayram Yayınları, Konya 2014.

EKİNCİ Ekrem Buğra, Hukukun Serüveni, Arı Sanat, İstanbul 2011.

GÜNAY Ünver/GÜNGÖR Harun; Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi, Berikan Yayınevi, Kayseri 2015.

GÜNGÖR Erol; Tarihte Türkler, Ötüken Neşriyet, İstanbul 1990.

KAFESOĞLU İbrahim, Türk Milli Kültürü, İstanbul 1984.

ÖGEL Bahaeddin; Türklerde Devlet Anlayışı, Ankara 1982.

PAMİR Aybars; "Türkler'in Geleneksel Dini Şamanizm'in Orta Asya Eski Türk Kamu Hukuku'na Etkisi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 52, sy. 4, Ankara 2003, s. 155-185.

ÜÇOK Coşkun/MUMCU Ahmet/BOZKURT Gülnihal; Türk Hukuk Tarihi, Savaş Yayınları, Ankara 1996.

YAZICIOĞLU Önder; Türklerin Kültür Tarihi, İstanbul (tarihsiz).

YURTSEVEN Yılmaz; Osmanlı Siyasal İktidarı Meşruiyet, Otorite ve İdeoloji Üzerine Bir Deneme, Savaş Yayınları, Ankara 2019.

